

Asia: VN/15767/2021

Ehdotus kansalliseksi aineettomien oikeuksien strategiaksi (IPR-strategia)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

LAUSUNTO EHDOTUKSESTA KANSALLISEKSI AINEETTOMIEN OIKEUKSIEN STRATEGIAKSI

Työ- ja elinkeinoministeriö on pyytänyt Keskuskauppakamarin lausuntoa ehdotuksesta kansalliseksi aineettomien oikeuksien strategiaksi (IPR-strategia, diaarinumero: VN/15767/2021). Keskuskauppakamari lausuu kohteliaimmin seuraavaa.

Suomen hallitusohjelman mukaan tutkimus, kehitys ja innovaatiotoiminnan (TKI) osuus tullaan nostamaan 4 %:iin nykyisestä 2,7 %:sta BKT:stä vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteena on myös siirtymä uuteen, vihreämpään teknologiaan. Tämän mahdollistamiseksi kansallinen IPR-strategia ja sen asianmukainen toteuttaminen tarjoaa toimivan keinon.

Vaikka Suomi on pärjännyt hyvin aineettomien oikeuksien järjestelmiä vertailevissa tutkimuksissa kansainvälisesti, on Suomen kilpailukyky jatkossa pitkälti kiinni siinä, jäävätkö tekeillä olevat investoinnit Suomeen vai valuvatko satsattavat varat ulkomaille. Suomalaiseen investointiympäristöön kuuluu olennaisena osana ajantasainen ja kilpailukykyinen aineettomia oikeuksia koskeva lainsäädäntö ja hallinto. Suomalaiset yritykset tarvitsevat aineettoman omaisuuden osalta luotettavan lainsäädäntöympäristön pärjätäkseen kansainvälisessä kilpailussa. Kun Suomi on markkina-alueena pieni, tulee kotimaisen lainsäädännön tukea vientitoimintaa. Samalla tulee kiinnittää huomiota siihen, että aikaansaavat tulokset ja innovaatiot on mahdollista suojata asianmukaisesti IPR:llä ja että innovaatioiden menestyksenkäs suojaaminen ja hyödyntäminen on kotimaassa järkevää.

Aineettoman omaisuuden ja aineettomien oikeuksien suojaamiseen ja hyödyntämiseen liittyvän kotimaisen lainsäädännön tulee olla kunnossa ja ajan tasalla. Tämä tarkoittaa sitä, että lainsäädännön on oltava selkeää, riittävän helppokäyttöistä ja Suomen kansainvälisten velvoitteiden mukaista. Tämä edellyttää suomalaiselta virkamieskunnalta IPR-osaamista sekä aktiivista osallistumista EU-tason lainvalmistelutyöhön. Keskuskauppakamari on huolissaan ministeriöiden virkamiesresurssien riittävydestä. Sama huoli ilmeni keväällä julkaistussa IPR-strategian taustaselvityksessä ”Aineettomien oikeuksien tilanne Suomessa 2020”.

IPR-asioiden lainsäädäntötyö on jaettu työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) ja opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) kesken siten, että TEM hoitaa teollisoikeudet ja OKM tekijänoikeuden. Erityisesti TEM:n osalta lainvalmistelutilanne on huolestuttava, sillä niin isoja kokonaisuudistuksia kuin myös pienempiä mutta tarpeellisia osittaisuudistuksia on jäänyt tekemättä. Esimerkiksi voimassa oleva patenttilaki on vanhentunut ja osittain jopa perustuslain vastainen, vaikka voimassa olevan perustuslain uudistamisesta on jo kulunut yli 20 vuotta. Myöskään pienempiä, kuten tavaramerkkilain osalta Madridin protokollaa koskevia uudistuksia ei ole toteutettu.

Ehdotettu tavoitetila 2030 ja toimenpiteet sen saavuttamiseksi

Ehdotuksen mukaan tavoitetilana on, että vuonna 2030

- Suomalaisilla toimijoilla on vahva IPR-osaaminen. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että IP-oikeuksia koskevaa koulutusta on lisätty ja aineettomat oikeudet ovat osa koulutuskokonaisuutta. Merkittävällä osalla suomalaisia yrityksiä on IPR-strategia, johon sisältyy da-tan hallinta ja hyödyntäminen, mikä parantaisi yritysten kilpailukykyä.
- Suomessa luodaan ja kaupallistetaan maailmanluokan innovaatioita, mikä edellyttää aktiivista tutkimustoimintaa tutkimuslaitoksissa ja korkeakouluissa. Myös palvelumuotoilulla, sen suojaamisella ja asiakaslähtöisyydellä on tärkeä asema.
- Aineeton omaisuus on kiinteä osa poliittista päätöksentekoa. Lisäksi tavoitteena on, että Suomessa on saatavilla taloudellisesta näkökulmasta tarvittavat tietoaineistot aineettomien oikeuksien arvon määrittelyyn.
- Suomessa on toimiva ja kilpailukykyinen IPR-järjestelmä. Se on käyttäjälähtöinen ja mahdollistaa oikeuksien voimaansaatamisen pienillekin yrityksille. Se on myös joustava ja mukautuu ympäripyörivän maailman muutoksiin.
- Suomi edistää IPR-järjestelmän ja sääntelyn kehittämistä sekä EU:ssa ja kansainvälisesti niin WIPO:ssa kuin muissa kansainvälisissä järjestöissä.

Vuoden 2030 tavoitetilan saavuttamiseksi strategiassa ehdotetaan viittätoista toimenpidettä. Osaamisen vahvistamiseksi ehdotetaan lisää pk-yrityksille suunnattua IPR-neuvontaa ja tiedon-saantia luomalla henkilökohtainen sparraava IPR-kummi. Tämä on tärkeää, sillä osaaminen erityisesti

pk-sektorilla on puutteellista. IPR University Centerin roolia ehdotetaan vahvistettavaksi IPR-kouluttajana ja yrityksille ehdotetaan koulutusta datan hyödyntämiseen.

Kaupallistamisen edistämiseksi ehdotetaan TKI-tiekartan mukaisten toimien tukemista pyrkien varmistamaan, että IPR:iin liittyvät kysymykset tulevat huomioituiksi. Tämä on tärkeää, sillä innovaatioiden kaupallistamisessa tarvitaan tukea. Poliittisen päätöksenteon osalta, jotta aineettomat oikeudet huomioitaisiin riittävästi, ehdotetaan valtioneuvoston tasoisten strategioiden ja toimintasuunnitelmien valmistelun avoimuuden lisäämistä. Aineettomien oikeuksien arvon määrittelyyn liittyvän tiedon tilastointia ehdotetaan kehitettäväksi ja olemassa olevien aineistojen saatavuuden parantamista.

IPR-järjestelmää ehdotetaan kehittäväksi toteuttamalla patenttilain kokonaisuudistus. Lisäksi ehdotetaan tarkastettavaksi muun IPR-lainsäädännön, kuten sopimatonta menettelyä elinkeinotoiminnassa koskevan lain, ajantasaisuus. Kannatamme ehdotuksia, sillä jos aineettomia oikeuksia koskevaa lainsäädäntöä ei pidetä ajan tasalla, vaikeutuu innovaatioiden suojaaminen ja hyödyntäminen kotimaassa. Vaarana on, että aineettoman omaisuuden suojaaminen siirtyy ulkomaille. On myös mahdollista, että innovatiiviset yritykset siirtyvät muualle.

Ehdotuksessa ehdotetaan henkilöresurssien lisäämistä sekä TEM:ssä että OKM:ssä. Keskuskauppakamari katsoo, että erityisesti TEM:ssä on IPR-asioiden hoitoon varattu liian vähän työvoimaa. Kun ministeriössä siirrettiin IPR-asiat Innovaatiot ja yritysrahoitus -osastoon, samalla aineettomiin oikeuksiin liittyvää lainsäädäntötyötä tekevien työntekijöiden määrä vähentyi puoleen. Myös OKM:ssä lainsäädäntötyöhön varattu resursointi on niukkaa. Esimerkiksi suurta tekijänoikeuslain uudistamista liittyen sekä DSM- että verkkolähetysdirektiivien voimaan saattamiseen valmistellaan erittäin pienin resurssein. Lisäksi tulisi harkita, olisiko mahdollista hankkia apua ministeriöiden ulkopuolisista voimavaroista, esimerkiksi Patentti- ja rekisterihallituksen, asianajotoimistojen tai muiden vastaavien tahojen asiantuntijoilta.

Oikeuksien saatavuuden parantamiseksi ehdotuksessa kiinnitetään erityisesti huomiota markkinaoikeuden maksujärjestelmään ja sen kohtuullisuuteen. Tämä on tärkeä asia, sillä markkinaoikeuden tuomioistuinmaksut ovat IPR-asioiden osalta olleet kohtuuttoman korkeita erityisesti ottaen huomioon, että samat maksut koskevat sekä riita- että hallinnollisia valitusasioita. Tämä on estänyt oikeuteen pääsemisestä.

Tekijänoikeusinfrastruktuurin ja datan hyödyntämisen kehittämiseksi investoidaan muun muassa eri toimialojen tekijänoikeuskoulutukseen sekä tekijänoikeustiedon tehokkaan hallinnoinnin edellyttämien datan jakamisen rajapintojen rakentamiseen. IPR-järjestelmän ja -sääntelyn kehittämiseksi ehdotetaan toteutettavaksi kansainvälinen kaupanesteselvitys, jonka perusteella tehtäisiin toimenpideohjelma aineettomiin oikeuksiin kohdistuviin väärinkäyttöksiin puuttumiseksi. Myös ehdotetaan tilannekuvan tekemistä Suomeen kohdistuvista ulkomaisten investointien vaikutuksesta kriittiseen aineettomaan omaisuuteen ja suunnitellaan politiikkatoimia sen pohjalta.

Keskuskauppakamari katsoo, että kaiken kaikkiaan ehdotetut toimenpiteet ovat kannatettavia. Lisäksi esitämme, että ehdotukseen aineettomien oikeuksien strategiaksi lisättäisiin sen toteuttamisen osalta seurantamekanismi, jossa jokaisen toimenpiteen osalta nimettäisiin selkeästi yksi päävastuullinen taho ja konkreettinen aikataulu, jossa kukin toimenpide toteutetaan. Lisäksi

ehdotamme, että strategiasta laadittaisiin väliraportti, jonka avulla voitaisiin arvioida strategian etenemistä.

Aalto-Setälä Minna
Keskuskauppakamari